HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU AND THE PSYCHOLOGICAL ANALYSIS PROSE

Mihaela Leu (Stroe)
PhD. student, University of Bucharest

Abstract:Papadat-Bengescu Hortensia opens the way for literature of analysis. Her novels exceed in a deep psychological survey, and his characters don't earn the reader from the beginning, but going through her work. Her prose is written under the impulse of Marcel Proust's work, focusing on the inner areas of human being. She creates the illusion of life, and her novels bring in front of us lively people with an unpredictable evolution. Attention is focused on daily existence, and the author adopts the position of a perfectly objective annalist.

Keywords: analysis, observation, novelist, evolution, objectivity

Proza perioadei interbelice este, prin excelenţă, proza scrisă sub impulsul operei lui Marcel Proust, adică proza de analiză psihologică propriu-zisă. Astfel, prin apariţia ei, literatura română a câştigat un nou tip de roman, iar meritul revine Hortensiei Papadat-Bengescu.

Aceasta a punctat un moment hotărâtor în procesul de urbanizare a epicii. Creaţia obiectivă a scriitoarei trădează începutul orientării prozei spre zonele lăuntrice ale fiinţei umane. Deşi a început cu o proză autentică, subiectivă, cu inserţii lirice, au existat însă şi prefigurări de creaţie obiectivă, reflectate în operele "Ape adânci", "Sfinxul", "Romanţa provincială", "Femeia în faţa oglinzii", "Balaurul".

Însă, spiritul obiectiv este surprins în deplinătatea lui in ciclul românesc ce are în centru familia Hallipa: "Fecioarele despletite", "Concert din muzică de Bach", "Drumul ascuns", "Rădăcini". Din punct de vedere stilistic, modul obiectivării este relatarea, o relatare, adesea, fadă. Relatarea e făcută de către un personaj, Nory Baldovin (în "Fecioarele despletite") şi parţial în "Concert din muzică de Bach", dar îndeosebi de către naratorul însuşi, un narator omniscient şi omniprezent.

Dacă primul volum al ciclului transmite cititorului doar ceea ce Miny află cu privire la familia Hallipa, în special de la Nory, în volumele următoare, rolul naratorului e preluat în întregime de autoare. Aceasta îşi atribuie cunoaşterea absolută a tuturor personajelor şi dreptul de a le judeca. Le dezvăluie faptele, trecute şi prezente, gândurile, intenţiile, caracterizându-le sau chiar etichetându-le.

Aceste intervenţii descalifică de obicei un romancier,însă, la Hortensia, ele au dobândit o funcţie creativă. Autoarea reuşeşte astfel să obţină rezultate remarcabile şi parcă creează iluzia vieţii. Romanele ei compun "o mare frescă a vieţii noastre orăşeneşti" (Eugen Lovinescu), aducând în prim-plan oameni vii, a căror evoluţie e imprevizibilă, psihologii, destine.

"Lenora şi Doru Hallipa, fiicele lor Elena şi Coca, bastarda perversă Mika-Lé, "feminista" Nory, Lică Trubadurul, nenorocita Sia, pătimaşa Ada Razu, aerianul Maxenţiu, doctorul Walter, marele arivist, Dia Baldovin, Cora, adolescentul Ghighi Drăgănescu, sinucigaşul, sordida şi nebuna Aneta Pascu, junele amorez Costel Petrescu, depravata Ninon Dragu sunt fiinţe reale, despre care se poate discuta, şi se discută, ca despre Dinu Păturică, Tănase Scatiu, Mara, Lică Sămădăul, Ion, Ana, Popa Man, Pîrgu, Stănică Raţiu."[1]

[1] Micu, Dumitru, *Scurtă istorie a literaturii române*, Editura Iriana, 1995, p.163

BDD-A29632 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:53:36 UTC)

Pe lângă ei se perindă şi alte tipuri de personaje, urmărindu-se evoluţia lor, ascensiunea, căderea, într-un tablou acaparant, care înfăţişează privirii peisaje, medii, ambianţe, cu imagini sugestive ale opulenţei şi trândăviei. Nory îi frecventează pe Rimi şi pe Drăgăneşti, în capitală, iar pe Hallipi îi vizitează la Prundeni. Revede şi locul în care s-a născut şi a copilărit, Gârla. În opera „Logodnicul", Costel Petrescu bate în lung şi în lat străzile bucureştene în căutare de aventuri şi nimereşte într-o familie promiscuă, mic burgheză. Prin această creaţie de oameni şi de climate socio-morale, prin epos, romanul ciclic al Hortensiei devine, cum s-a afirmat, „o saga românească".

Dacă în perioada interbelică afinităţile scriitoarei cu Proust au fost subsestimate de critica literară, în ultimele decenii acestea au fost evidenţiate cu insistenţă, subliniindu-se interesul ambilor romancieri pentru psihologiile contradictorii, pentru exteriorizarea unor funcţii psihice generale şi particulare, exercitate alternativ, revelarea succesivă a situaţiei unui personaj în societate.

În ceea ce priveşte tehnica literară, asemănările sunt minime, aşa cum a subliniat întotdeauna şi criticul Lovinescu, deoarece unul dintre romancieri recuperează „timpul pierdut", un timp relativ îndepărtat, iar celălalt reconstituie un trecut recent în cea mai mare parte.

Literatura de maturitate a Hortensiei Papadat-Bengescu se întocmeşte în cea mai mare parte din scenarii proiectate pe spaţii de timp considerabil anterioare celui prezent, al relatării. Atât faptele dezvăluite de Nory, în „Fecioarele despletite", cât şi acelea care fac obiectul relatărilor auctoriale sunt reconstituite într-un mod în care, dimpotrivă, le împinge în trecut şi nu le apropie de momentul narării. Situaţiile sunt relatate aşa cum şi le aminteşte scriitoarea şi nu prezentate astfel încât să rezulte aparenţa că se desfăşoară chiar în durata istorisirii.

Lumile celor două cicluri româneşti surprind spaţii existenţiale diverse, care se deosebesc din punct de vedere social, deoarece se vor lumi inchise. Civilizaţia ilustrată e un tablou diversificat, fiind evidenţiate stadii diferite ale ei. Asemenea prozei lui Proust, proza Hortensiei Papadat-Bengescu zugrăveşte o lume care caută să se izoleze sau să se facă inaccesibilă umanităţii din afară. La personajele ei surprindem anumite pretenţii de aristocratism, care nu sunt decât impostură totală, „Lenora fiind fiica unui arhivar mizilean, Drăgănescu: feciorul cârciumarului Drăgan şi al „babei Smoala", Ada Razu provenind din „făinari" de sorginte gitană, Rim având tata un „modest vameş", Walter, rămas orfan de mic, îmbogăţindu-se prin căsătoria cu obeza Salema Efraim. Fiică de boier, Nory Baldovin e copil din flori, ca si „prinţul" Maxenţiu, făcut se zice, cu un „bătrân prinţ" de o cântăreaţă de varieteu, Zaza". Doar Dia Baldovin are origine boierească neîndoielnică, ceilalţi alcătuind o protipendadă de parveniţi.

Întâlnim şi la Proust astfel de cazuri, deoarece noblețea baronilor, conţilor, prinţilor nu se remarcă prin autenticitate. În ciclul Hallipa, un simulacru de lume distinsă se descompune prin pătrunderea unor imigranţi ieşiţi de curând de prin subteranele societăţii. Cei care au „promovat" recent, copiază stilul de existenţă al celor cățărați anterior cu câteva trepte pe scara socială. Dacă ne gândim să identificăm o trăsătură comună a lumii Hortensiei şi a lumii lui Proust, aceea ar fi snobismul, lumea personajelor scriitoarei fiind măcinată de boli şi surpată în interior de matrimonii impuse.

Elena Drăgănescu pregăteşte un concert, ca prinţesele şi ducesele pariziene şi întocmeşte cu mare exigenţă lista invitaţilor. În salonul de lux al doctorului Walter, unde se regăsesc expuse tablouri, covoare scumpe, obiecte de artă, se ţin recepţii somptuoase, iar în grădina din jurul lui, serbări. Atât în saloanele metropolei descrise de Hortensia, cât şi în cele ale cartierului Saint Germain, se cultivă ca valoare supremă, modernitatea.

Conversaţia e la rang înalt în romanele scriitoarei noastre, fiind şi principala modalitate a creaţiei, însă ceea ce individualizează opera şi o încadrează în afara romanelor româneşti tradiţionale este modalitatea inedită de analiză psihologică. Psihologia femeii în diferite ipostaze e descrisă magistral de Hortensia: pe stradă, în tramvai, în baie, în timp ce mănâncă. Sunt surprinse în mod revelator manifestări de psihologie juvenilă şi infantilă, de psihologie senilă, de psihologie adulterină, de psihologie a puşlamalei agreabile, a bărbatului „fraier" şi a celui cu simţurile pervertite.

BDD-A29632 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:53:36 UTC)

Melancoliile personajelor, complexele, stările trăite de bolnavi, isteriile, măcinările lăuntrice, răbufnirile imprevizibile, toate alcătuiesc un tablou sugestiv al psihologiei umane surprinse în volumele scriitoarei. Totodată, sunt surprinse sugestiv involuții de toate felurile, în special ale personajelor feminine. Acestea sunt inhibate, neajutorate intelectual, traumatizate, dezavantajate fizic.

Parcurgând romanele Hortensiei, ai senzația, ca cititor, că ești pus în direct contact cu vibrația interioară a fiecărui personaj, cu lumea lui sensibilă. Autoarea adoptă, în toate aceste romane ale perioadei „obiective", poziția și optica unui cronicar anonim, perfect obiectiv. Nu se limitează însă doar la a observa, doar la a înregistra. Face în permanență abstracție de sine însăși, nu ascunde nimic. Totul e dezvăluit, în mod minuțios și calm, ba chiar necruțător.

Obiectivitatea nu exclude relatarea participativă. Aprecierile autoarei sunt imparțiale. Niciun personaj nu e privilegiat, persecutat. Se aplică aceeași metodă de analiză tuturor.

În mod instinctiv, romanciera a ajuns să creeze în convergență cu una dintre orientările dominante în proza europeană a secolului și nu doar, un spirit de obiectivitate. De aceea, a fost în căutare de noi istorii, drame, psihologii. Chiar scriitoarea a subliniat că, în lumea pe care o surprinde, aceasta nu e aleasă din specimenele excepționale, ci dintre oamenii din realitatea cotidiană, cu fapte uzuale. Își motiva alegerea prin convingerea că, în realitatea pe care o analizează, uzuală, poate identifica mult mai mult caracter.

Prin romanele Hortensiei, s-a produs o schimbare și în literatura română, în sensul că personajul nu mai este acel „erou", nu mai parcurge situații-limită, nu mai este surprins prin dominantele firii sale. Atenția e concentrată acum tot mai mult asupra existenței cotidiene, stereotipe, a faptelor obișnuite.

Hortensia Papadat- Bengescu deschide la noi drumul literaturii de analiză, romanele ei excelând în sondajul psihologic adânc, nu şi în creaţia de tipologii. Aşa cum specifica şi criticul Ibrăileanu, nu există romancier care să poată renunţa total la creaţie, deşi întreprinde cea mai amănunţită explorare a sufletului omenesc. Accentul cade pe stările sufleteşti , nevroze, sentimente. Amorul capătă forme diferite în „Concert din muzică de Bach", intimidat de convenţii la Elena Drăgănescu, calculat, cinic, neruşinat la Ada Razu, morbid la profesorul Rim. Mediul descris de autoare se poate încadra din punct de vedere sociologic într-unul fără morală, fără gust, fără tradiţii.

E ilustrată lumea parveniţilor îmbogăţiţi de după război. Lică Trubadurul a fost plutonier-major în armată, milionarul Drăgănescu e descendentul unei familii de cârciumari, Ada Razu e fată de făinar. Cu toate acestea, sufletul lor e încă primitiv, grosier, din civilizaţie împrumutând parcă doar *confortul*. Sunt lipsiţi de estetică, de senzualitate, sunt brutali, fără reticenţe.

Totodată, literatura practicată de Hortensia e una feminină, ea unind lirismul inerent sufletului feminin cu spiritul analitic, ajungându-se la o fuziune de tip stendhalian, în care autoobservaţia lucidă amplifică viaţa emoţională. Lovinescu aprecia că lirismul scriitoarei nu rămâne doar în faza simplei explorări, nu exprimă doar revoltă, nu e o forţă elementară şi inconştientă. El vine dintr-o sensibilitate vibrantă. Sunt asociate două forţe contradictorii, emoţia şi analiza, care dau literaturii scriitoarei un caracter patetic. Această fuziune s-a produs însă de-a lungul evoluţiei ei, de la notaţia lirică la epica obiectivă, de la „Ape adânci" la „Rădăcini".

Despre volumul "Ape adânci", criticul Ibrăileanu afirma că se remarcă prin originalitate şi caracterul eminamente feminin, prin repertoriul infinit de senzaţii fine, variate, nuanţate. Literatura feminină a Hortensiei Papadat- Bengescu proclamă apetitul de viaţă potenţată, bucuria de a trăi intens şi înalt, drepturile imprescriptibile ale naturii individuale şi protestarea împotriva prejudecăţilor care se opun acestei concepţii. După încetarea colaborării cu „Viaţa românească", entuziasmul criticului la adresa scriitoarei s-a diminuat, toate cărţile pe care aceasta le-a publicat după această perioadă fiind socotite erori artistice. A fost însă fidelă cercului" Sburătorul", de la şedinţele căruia nu lipsea niciodată şi în cadrul căruia se bucura de o admiraţie fără margini, ajungându-se să fie considerată nu numai creatoarea romanului orăşenesc, dar şi singura noastră scriitoare de talie europeană.

BDD-A29632 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:53:36 UTC)

Hortensia Papadat-Bengescu este prima scriitoare din literatura română care promovează conceptul de feminitate în cadrul romanului interbelic, analizând cu luciditate şi curaj profunzimile misterului feminin, remarcându-se o preocupare aproape obsesivă pentru anumite teme. În creaţiile sale sunt abordate teme diverse, precum dragostea, familia, maternitatea, erotismul, emanciparea femeii, parvenirea, cariera, snobismul şi tema eşecului. Intenţia este una polemică, deoarece se induce subtil dorinţa de a medita asupra şanselor de afirmare pe care le are feminitatea, într-o lume în care convenţionalismul, falsele valori, lipsa de scrupule, aparenţa sufocă aspiraţiile.

"Romanciera femeilor"[2], aşa cum o apreciază Pompiliu Constantinescu, este ''fără îndoială scriitorul care a exercitat o înrâurire mai adâncă asupra romanului nou''[3], aducând inovaţii substanţiale romanului românesc sub raport tematic, structural şi stilistic, contribuind la procesul urbanizării literaturii noastre, după aserţiunea criticului Eugen Lovinescu.

Femininul, respectiv feminitatea dobândesc alte valenţe în proza modernă, în viziune romantică ideea de plenitudine feminină confundându-se cu iubire, carieră, familie, maternitate. Eşecul reprezintă adeseori factorul care duce la dezechilibru şi fracturează aspiraţiile. Romanul „Rădăcini" reprezintă" romanul a trei maniace: Aneta Pascu, Nory Baldovin şi Dia Baldovin, cu totul lipsit de o semnificaţie umană sau socială. Romanul are şi unele situaţii înduioşătoare sau pagini scrise cu artă, dar toate acestea nu reuşesc să şteargă atmosfera de muzeu patologic, cu statui de ceară puse într-o totală dezordine."[4]

Astfel, asistăm la duelul dintre Nory, prietenă a Elenei Drăgănescu şi Dia, sora eroinei. Cea dintâi e fata naturală a moşierului Baldovin. Crescută ca atare, în educaţia ei s-au amestecat, cu inconştienţă, atenţia şi dispreţul, obligaţia şi dezinteresul. Nory e un fel de răzvrătită din ambiţie. E lipsită de feminitate, bărbătoasă, energică, face politică, avocatură, se preocupă de toate. Deşi se pare că dispreţuieşte total purtările distinse, o fascinează aerele de mare doamnă ale Diei, descendenta adevărată a Baldovinilor. Între acestea ia naştere o ostilitate cu rădăcini profunde în trecut, Nory dorind, prin sora sa vitregă, să-şi recapete locul pe care socoteşte că l-a pierdut, pe care societatea i l-a uzurpat. Dia are sădit în sânge stilul de a se lăsa servită, de a socoti orice gest afectuos al ei un dar princiar. Fără să vrea, o jigneşte permanent pe Nory. Toate planurile acesteia eşuează. Dia nu reuşeşte să înţeleagă insistenţa surorii sale, o enervează, deşi Nory o întreţine.

Degradarea umană e transpusă la nivel stilistic prin metafora bolii, deoarece spitalul, sanatoriul, cabinetul medical se transformă în spaţii de locuit ale bolnavilor reali sau inchipuiţi , atât în „Concert din muzică de Bach", cât şi în „Drumul ascuns" sau „Rădăcini". Familia Rim îşi inaugurează un cabinet medical exclusivist, care este şi reşedinţă, fiind rezervat protipendadei feminine a Bucureştiului. "Cabinetul de consultaţie, foarte spaţios, era prevăzut cu tot confortul [...]. Cristalul meselor şi dulapurilor, uneltele variate străluceau: erau acolo canapele felurite cu resorturi complicate. Lina manevră una din ele care se înălţă şi se întinse tocmai ca masa operatorie."[5]

Scriitoarea întocmeşte adevărate fişe de observaţie a personajelor sale, surprinzându-le manifestările maladive. Utilizează o terminologie ştiinţifică, cu rigurozitate, urmărind degradarea fizică, înregistrată cu voluptate.

Foarte multe dintre personajele care populează romanele sunt medici, infirmiere, surori medicale, moaşe (Lina, Rim, Walter, Pejan, etc.). Lenora din "Fecioare despletite" se căsătoreşte cu doctorul Walter, după divorţul de moşierul Hallipa, domiciliul din palatul Barodin fiind o anexă a sanatoriului de lux, pe care acesta îl deţine. "Corpul de casă, vizibil de pe şosea, la stânga rondului întâi ce leagă Calea Victoriei cu aleea păduricii bucureştene, clădire cu aspect de castel bavarez, era numai centrala instituţiei; trei pavilioane impunătoare şi noi erau simetric repartizate înapoi în mijlocul parcului şi legate de corpul principal prin lungi coridoare; pavilionul de chirurgie, cel de

[2] Pompiliu, Constantinescu, *Romanul românesc interbelic*, Editura Minerva, Bucureşti, 1977, p.79
[3] Tudor, Vianu, *Arta prozatorilor români*,Editura Minerva, Bucureşti, 1988, p.226
[4] Valeriu, Ciobanu, *Hortensia Papadat-Bengescu*, Editura pentru literatură, Bucureşti, 1965, p.233
[5] Hortensia, Papadat-Bengescu, *Concert din muzică de Bach*, Ediţia a II-a, Editura Albatros, Bucureşti, 1972, p.5

BDD-A29632 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:53:36 UTC)

boli interne şi cel de boli nervoase; în fund, izolat sub ocrotirea brazilor şi a teilor, se afla un al patrulea pentru contagioase, cu stil de adevărat pavilion de vânătoare."[6]

În acest spaţiu rece, Lenora rătăceşte parcă către alterare şi moarte. Va agoniza lent, în mod umilitor, în acest palat transformat din cămin în spital şi cavou. Cancerul îi degradează esenţa fiinţei şi a feminităţii debordante.

Aşadar, Hortensia Papadat-Bengescu se dovedeşte a fi magistrală în descrierea procesului alterării umane, moralele şi fizice, în analiza patologiei şi a bolilor trupeşti sau sufleteşti, primind aprecieri din partea criticilor literari. A reuşit să pătrundă în adâncurile subconştientului, investigând universul fiziologic în toată semnificaţia lui, greu de transpus, de altfel, în epica literară. Se observă predilecţia romancierei pentru cazurile patologice, la autoarea „Rădăcinilor" fiind relevantă nu numai descrierea minuţioasă a bolii, ci mai ales legăturile complexe dintre fizic şi psihic.

Boala mentală înrăutăţeşte starea fizică, influenţându-se reciproc. Fiind o bună cunoscătoare a psihologiei feminine, a fost preocupată în mod constant de evoluţia feminităţii, marcată de agregările şi de dezagregările vârstei, dar şi de cele sociale.Boala este semnul unui eşec, atât biologic, cât şi social, distrugând mai întâi femeia, apoi fiinţa. "Oprită astfel de la ravagii violente, distrugerea se făcea lent, chinurile erau suprimate, dar le înlocuia o indispoziţie morbidă, care încarcera tot organismul. Trupul acela condamnat nu simţea astfel nici energiile unor dureri care-l puteau uşura prin moarte şi nici nădejdea unei vindecări. Peripeţiile luptei dintre organism şi flagel erau împiedicate, puterile de atac erau reduse la neputinţă, cele de rezistenţă însă nu existau nici ele.''[7]

Rădăcinile bolnave sau fragile reprezintă pentru diverşi eroi din roman cauza unui final sumbru, motivele prăbuşirii fiind când patologice, când sociale. Preocuparea constantă a romanelor autoarei este patologia vieţii morale, susţinută fiind de o putere analitică surprinzătoare. „Ceea ce o interesează în cel mai înalt grad este zugrăvirea unui proces inevitabil de dezagregare a unei lumi precis conturate socialmente, în care germenele disoluţiei fizice şi morale începe a face ravagii."[8]

Alterarea conştiinţei este adeseori consecinţa surpării maladive a individului. În acelaşi timp se înregistrează şi un echilibru între actele conştiinţei, recunoscute ca sănătoase şi acelea a tulburărilor psihice. Parcurgând romanele, putem observa siguranţa sondărilor morale, luciditatea analizei prin trăsături repezi şi incizii neşovăitoare. Dincolo de onorabilitatea aparenţelor burgheze, prozatoarea descoperă amănuntul infamant, care duce la dezumanizarea progresivă a personajului. Pulverizarea, destrămarea şi dezagregarea eului are o cauză ascunsă, devoalată în mod indirect.

În romanul tradiţional femeia se identifică cu iubirea însăşi, relaţia de cuplu bazându-se pe sentimente sincere. Proza Hortensiei Papadat-Bengescu schimbă în totalitate viziunea despre iubire, deoarece semnele patologicului sunt surprinse şi la acest nivel. Retorica romanului interbelic dezaprobă abordarea subiectelor de acest gen, iar limbajul personajelor face trimiteri la teme greu abordabile sau chiar imposibile pentru epoca în discuţie. Se întrezăresc fie manifestările instinctuale exacerbate (Lenora, Mika-Le, Sia), fie răceala frigidă a Elenei, fie indeterminarea sexuală manifestată în cazul lui Nory Baldovin.

Semnificative sunt în acest sens cuplurile din ciclul Hallipilor, în care personajele au ca ideal căsătoria din dragoste, pentru ca mai apoi amorul să cedeze sub presiunea vectorilor adevăratei structuri sufleteşti. La primul nivel, scriitoarea urmăreşte evoluţia cuplului de la pactul erotic la cel social. Nu doar faţa descoperită a cuplului este asemănătoare la perechile Walter – Lenora, Ada Razu-Lică Trubadurul, ci şi dinamica internă a relaţiilor dintre aceştia. Fiecare este stăpânit de plăcerea maladivă de a fi victima celuilalt. Facerea si desfacerea cuplurilor este adeseori sub semnul bolii şi al morţii. Partenerii vechi cedează locul celor nou veniţi, părăsind scena pentru a se instala

[6] Hortensia, Papadat-Bengescu, *Drumul ascuns*, Ediţia a II-a, Editura Albatros, Bucureşti, 1972, p.5
[7] Hortensia, Papadat- Bengescu, *Concert din muzică de Bach*, Ediţia a II-a, Editura Albatros, Bucureşti, 1972, p. 183-184
[8] Mircea, Zaciu, *Masca geniului*, Editura pentru literatură, Bucureşti, 1967, p.214

BDD-A29632 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:53:36 UTC)

în sanatorii luxoase sau în sicrie somptuoase, însoţite de toată mascarada funebră. În locul pasiunii îşi face loc o simţire morbidă, apoi un interes nesatisfăcut, alimentat de mister şi urmărit de indignare.

Dragostea apare şi în fanteziile personajelor labile psihic, precum Aneta Pascu din „Rădăcini". Ea îşi confecţionează iubirea pentru un personaj inexistent, căruia dorinţele sale refulate îi închipuie un profil strălucitor.

Eroinele romanelor Hortensiei Papadat-Bengescu provin adeseori din familii dezmembrate. Familiile apar în prim-planul acţiunii sau uneori în fundalul acesteia, cu membri mai mult sau mai puţin numeroşi, principali sau colaterali. Relaţiile dintre aceştia pot fi clasificate în două categorii: matrimoniale sau filiale. Atât în „Concert din muzică de Bach", cât şi în „Drum ascuns", „Fecioarele despletite" sau „Rădăcini", sunt prezente cupluri destrămate, bazate pe materialism, parvenire, neîncredere, minciună. Metafora bolii şi moartea sunt redundante şi la nivelul acestui plan de posibilă împlinire feminină. Majoritatea partenerilor sunt afectaţi de maladii incurabile , părăsind cuplul într-un moment oportun , pentru cel rămas în viaţă.

Relaţiile filiale şi materne din aceste opere sunt labirintice, atipice. Mamele sunt lipsite aproape total de dragoste maternă, semn distinctiv al unei alcătuiri interioare anormale, la limita patologicului. De cele mai multe ori, ele îşi manifestă făţiş repulsia faţă de propriul păcat, precum doctoriţa Rim sau Lenora. Sugestiv în acest sens este exemplul Elenei Drăgănescu-Hallipa, care se preocupă prea puţin de sensibilitatea fiului ei Ghighi şi îl sacrifică întoarcerii la pământ spre rădăcini. Ambiţia mamei de a-l face moşier va contribui la depresia băiatului şi-l va determina să se spânzure.

Accentul cade de multe ori pe starea de bastard sau de orfan, altă transpunere metaforică în romanele Hortensiei Papadat-Bengescu a temei eşecului feminin. Orfanele sunt de obicei „fete din flori",care caută un protector sau o protectoare. Născute din legături pasagere, adeseori incestuoase, ele reprezintă secretul ruşinos al marilor familii, ascuns cu grijă şi o mărturie vie a unor greşeli trecute. Renegate de părinţi, parcă se oglindesc în comportamentul şi înfăţişarea lor însemnele urâtului . În alcătuirea lor fizică şi psihică există un defect sau o disfuncţionalitate majoră care le determină să fie diferite, apropiate de categoria monstruosului. Întreaga lor existenţă este pusă sub semnul eşecului încă de la naştere, prin originea lor incertă. Mai rar apare dorinţa de regăsire a rădăcinilor, ca în cazul lui Nory Baldovin. Este puternic manifestată preocuparea faţă de ereditate la copiii nelegitimi, care încearcă să atragă atenţia asupra lor fie printr-o purtare scandaloasă, fie prin încrâncenarea de a se impune printr-o agitaţie neobosită. Sugestive în acest sens sunt personajele Nory Baldovin, Sia. Bastarzii sunt consideraţi în operele scriitoarei germenii răului, care tulbură armonia aparentă a cuplurilor conjugale. Din punct de vedere social, sunt indivizi malformaţi sufleteşte, fizic, izolaţi, detestaţi de ceilalţi membri ai clanului.

Afirmarea personalităţii pe plan social şi cultural joacă un rol important la personajele feminine din romanele bengesciene. Deşi manifestarea acestei dorinţe se poate observa în profesie, în artă, în viaţa publică, pentru multe dintre ele, reuşita mondenă e mai importantă decât cea profesională. În ciclul Hallipilor se evidenţiază superioritatea aristocraţiei latifundiare, chiar dacă e impostură sau împrumut, asupra burgheziei necioplite. Reflexul parvenirii sociale este snobismul, altă mască amară a eşecului feminin, deoarece acesta presupune mimarea rafinamentului şi păstrarea aparenţelor de morală impecabilă, iar preţul acestei mascarade este de obicei mare pentru personajele feminine. Culmea rafinamentului este reprezentată de cultura muzicală clasică. Concertul organizat în salonul de audiţii al Elenei Drăgănescu-Hallipa stârneşte interesul lumii mondene bucureştene. Este înfăţişată o lume care, din dorinţa de a supravieţui, trebuie să se arate strălucitoare mereu. Decadenţa morală şi spirituală a societăţii îi apare scriitoarei noastre ca rezultat al epuizării interioare. Ea tratează snobismul şi viaţa bucureşteană, reflectând în opera sa o societate proaspăt constituită burghez, care se degradează mereu, fie pe plan social, fie pe plan biologic. Stilul de viaţă al personajelor, orizontul închis şi meschin al preocupărilor , permanenta obsesie a conservării poziţiei sociale şi rivalitatea mondenă a grupurilor caracterizează romanele bengesciene.

BDD-A29632 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:53:36 UTC)

Analizând marile teme ale romanelor Hortensiei Papadat-Bengescu, iubirea, familia, emanciparea şi snobismul din perspectiva personajelor feminine, se poate observa că toate sunt afectate direct sau indirect de eşec.

Ochiul cercetător al romancierei înregistrează astfel prăbuşirea unei lumi, a unei umanităţi întregi sub verdictul neiertător al propriilor vinovăţii.

BIBLIOGRAPHY

Ciobanu, Valeriu, *Hortensia Papadat-Bengescu*, Editura pentru literatură, Bucureşti, 1965
Constantinescu, Pompiliu, *Romanul românesc interbelic*, Editura Minerva, Bucureşti, 1977
Micu, Dumitru, *Scurtă istorie a literaturii române*, Editura Iriana, Bucureşti, 1995
Papadat-Bengescu, Hortensia, *Concert din muzică de Bach*, Editura Albatros, Bucureşti, 1972
Papadat-Bengescu, Hortensia, *Drumul ascuns*, Editura Albatros, Bucureşti, 1972
Vianu, Tudor, *Arta prozatorilor români*, Editura Minerva, Bucureşti, 1988
Zaciu, Mircea, *Masca geniului*, Editura pentru literatură, Bucureşti, 1967

BDD-A29632 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:53:36 UTC)